

KİTAP İNCELEMESİ

Ne Seninle Ne Sensiz: Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Avrupa ile İlişkilerin Hikayesi

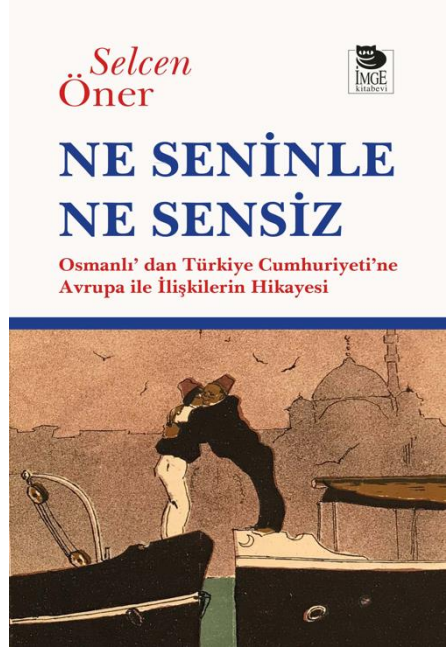
Yazar: Selcen Öner

**İMGE Kitabevi Yayınları,
Ankara, 2024.**

Dil: Türkçe

524 sayfa

ISBN: 978-625-6455-48-1

Doktorasını Enstitümüzde yapmış olan Prof. Dr. Selcen Öner'in kitabı "Ne Seninle Ne Sensiz: Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Avrupa ile İlişkilerin Hikayesi" Aralık 2024'te İmge Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Resmi olarak katılım müzakereleri devam eden AB üye adayı bir ülke olmamıza rağmen fiilen tamamen durmuş olan katılım sürecine alternatif yeni ilişki formları aranan ve tartışılan bir konjonktürde okuyucusuyla buluşan bu kitap günümüzde ilişkilerde yaşananları anlamlandırabilmemiz için geçmişteki ilişkileri daha detaylı incelememiz gerektiği ihtiyacından hareketle oldukça önemli bir değer arz etmektedir.

Avrupa ile Türklerin hikâyesi en uzun ve karmaşık hikâyelerden biridir. Bu kitap bu karmaşık ilişkilere daha önce pek üzerinde durulmayan, kültür, sanat ve kültürel diplomasi gibi farklı boyutlarıyla bakan disiplinlerarası bir çalışmadır. Genel olarak Avrupa ile, özeld de AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler birçok disiplinin çalışma alanlarından biri olmakla beraber ağırlıklı olarak uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve ekonomi gibi sosyal bilimler çerçevesinde çalışılan bir konu olmuştur. Kitap ilişkileri sadece belli bir disiplin çerçevesinde incelemenin ötesinde sanat, kültür ve kültürel diplomasi yaklaşımlarının da ele alındığı çok daha geniş bir yelpazeden bakarak literatüre önemli bir katkıda bulunmaktadır. Ayrıca ilişkiler daha geniş bir tarihsel perspektifle ele alınarak, bir yanda Avrupa kimliğinin gelişim ve dönüşüm süreci ile diğer yandan Osmanlı'nın Batılılaşma

süreci ve Cumhuriyet dönemi modernleşme süreci arasındaki benzerlik ve farklılıklar değerlendirilmiştir. Avrupa ile kültür ve sanatta karşılıklı etkileşimler irdelenmiş, bu etkileşimin karşılıklı kimlik inşa sürecindeki etkisi de incelenmiştir. Bunların yanı sıra Avrupa ile tarih boyunca günlük hayattaki etkileşimler ve kahve, lale, matbaa gibi karşılıklı aktarımlar da ele alınmıştır.

Diğer yandan yazar, doktora tezi için 2006'da Brüksel'de yaptığı alan araştırması sırasında Avrupa Parlamentosu milletvekilleri ve Komisyon'da uzmanlarla gerçekleştirdiği mülakatlara da kitapta yer vermiş, bu süreç ve sonrasında Türkiye ve yurt dışındaki gözlem ve değerlendirmelerini de paylaşmıştır. Yazar, ayrıca Avrupa çalışmaları ve Türkiye-AB ilişkileri uzmanı olarak kendi akademik kariyeri boyunca yaşadıklarından örnekendirerek Türkiye-AB ilişkilerindeki olumsuz gidişatın Türkiye'deki Avrupa çalışmalarına yansımalarına da kitapta değinmektedir. Bu açıdan kitapta otoetnografik yöntem kullanılmış, ayrıca siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler dışında sanat tarihi, müzikoloji gibi farklı disiplinlerden akademisyenler, uluslararası festivallerde yer alan bazı sanatçılar, yazar, şair ve sivil toplumdan bazı uzmanların da aralarında yer aldığı toplam 28 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Nitel veri toplama tekniklerinden biri olarak yapılan bu görüşmeler çerçevesinde elde edilen verilerin yoğunluğu ve çeşitliliği çalışmanın analizini kuvvetlendirmesi açısından etkileyici ve kitabın akademik değerini ortaya koyması açısından da önemlidir. Bunlar yanında yazar, romanlar üzerinden de Osmanlı'nın Batılılaşma süreci ve Cumhuriyet dönemi modernleşme sürecinin incelenebileceğini belirterek, bu bağlamda bazı romanları örnek vererek çalışmasını derinleştirmiştir. Tarih boyunca ağırlıklı olarak 'ne seninle ne sensiz' devam eden Avrupa ile hikayemizi, yazar, sadece bu alandan akademisyen ve üniversite öğrencileri için değil, bu konuyla ilgili farklı alanlardan okurlar için de yazdığını kitabın girişinde vurgulamıştır. Akademi dışından farklı kitlelere de hitap etmesi hedeflenen kitap, AB ile ilişkilerin oldukça zayıfladığı ve uzun dönemli stratejik mülahazalardan ziyade kısa dönemli karşılıklı çıkarların karşılanmasına dayanan bir seyir aldığı günümüz konjonktüründe geniş kitlelerin ilgisinin yeniden kazanılmasını sağlamak açısından bir misyon üstlenmektedir.

Avrupa ile ilişkilerimizin tarihi incelenirken ilgili literatürde ağırlıklı olarak siyasi boyutu, aralarındaki savaşlar ve antlaşmalar üzerinde durulmuştur. Kitapta ise Avrupa ile ilişkilerin tarihi arka planına çok daha derinlemesine ve farklı boyutlarıyla bakılmaktadır. Halil İnalçık'ın (2017: 211) da vurguladığı gibi "Avrupa-Osmanlı etkileşmesi aslında çok kapsamlı ve derindir". Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa ile doğrudan ilişki içerisinde olmasından dolayı, Avrupa'daki değişimden en çok etkilenenlerdendir (İnalçık, 2020: 7). Osmanlı'da Avrupa aynası modernleşme sürecinde en dönüştürücü etkisi olan ayna olmuştur. Osmanlıların 15.yy.'dan itibaren Balkanlara ve Akdeniz'e doğru

genişlemesiyle birlikte siyasi, diplomatik ve ticari ilişkilerdeki artışla paralel şekilde, Avrupa ile kültürel ilişkiler de gelişmiştir.

Avrupa, özellikle 2. Viyana Kuşatması sonrası Osmanlı korkusunu belli ölçüde yenmeye başladıktan sonra Osmanlı'yı daha fazla merak etmeye, sanatçıları da onun kültürel zenginliğinden farklılıklarından ilham alarak bunları yansıtmaya başlamıştır. Osmanlı ile Avrupa arasında kültür ve sanattaki karşılıklı etkileşimde özellikle Venedik, sonrasında İtalya ve Fransa etkisi, Osmanlı'da kültür, sanat ve günlük hayat açısından çok daha fazla etkili olmuştur. Osmanlı'da roman, tiyatro gibi yeni sanat türlerinin doğmasına yol açmıştır. Avrupa'daki Osmanlı etkisinin en çok yansıdığı alanlar ise daha çok müzik ve opera eserleridir.

Osmanlı döneminde Avrupa ile ilişkiler ağırlıklı olarak 'ötekilik' üzerinden tanımlansa da, kitapta 'öteki'liğin çok ötesinde farklı alanlarda etkileşimin gerçekleştiği ve ilişkilerin iç içe geçtiği, çok kapsamlı, çok boyutlu bir hikâye olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye ile Avrupa tarih boyunca karşılıklı birbirlerinin aynasına bakarken çoğunlukla birbirlerini 'öteki'leştirerek, bazen birbirlerini görmezden gelerek, bazen merak duyarak ve birbirlerinden ilham alarak eserler yaratmış, zaman zaman karşısındakini küçümseyerek, zaman zaman da örnek alarak, kısacası birbirlerini ve kendilerini tanımaya çalışarak dönüşmüşlerdir.

Diğer yandan, AB ile ilişkilerin, Türkiye için sadece bir dış politika unsuru olmanın çok ötesinde bir öneme sahip olduğu bilincinden hareketle kitapta, 21. yy'da Türkiye ve AB'nin birbirinden giderek uzaklaştığı bir dönemde, bugün yaşananları daha iyi anlayabilmek için geçmişe daha dikkatli bakmamız gerektiği vurgulanmıştır.

Türkiye, AB ile ilişkilerde yaşanan tüm gerginliklere rağmen her şeyden önce stratejik önemi büyük bir komşu olarak görülmeye devam ettiğinden ve aralarında uzun tarihe dayanan derin ve kurumsallaşmış güçlü bağları olduğundan, aralarında dönem dönem çok yoğun siyasi gerginlikler yaşanmasına rağmen, ilişkiler kopma noktasına gelmeden bir şekilde toparlanabilmektedir. Temel soru, dönüşen Avrupa'nın Türkiye ile nasıl bir işbirliği modeli geliştireceğidir.

Yazar, Avrupa ile hikâyemizi, Batı karşıtlığı ile Batı hayranlığı arasındaki sıkışmışlıktan kurtarmamız gerektiğini vurgulamakta; artan kutuplaşmayla birlikte Batı karşıtlığının yükseldiği günümüz Türkiye'sinde, öncelikle tek bir Batı olmadığı gibi, AB içinde de tek bir Avrupa olmadığını altını çizmektedir. Özellikle içe kapanık, kültürel, medeniyetçi Avrupa yaklaşımıyla, global, kozmopolit değerler Avrupası da birbirleriyle yarışmaktadır. Güncel siyasetin kısır döngüsüne sıkışmış AB-Türkiye ilişkilerine daha derinlemesine bakabilmek, yükselen Batı karşıtlığında tarihi anlatıların payının ne olduğunu

daha iyi anlayabilmek için farklı yaklaşımlara, çok disiplinli çalışmalara daha fazla ihtiyaç vardır ve disiplinlerarası yapısıyla kitap bu ihtiyaca bir cevap niteliğindedir.

Özellikle göç krizi sonrası AB de kendi içindeki dayanışma ruhundan ve evrensel değerlerden çok uzaklaşmıştır. Ekonomik kriz ve göç krizi sonrası, AB'nin çevresindeki ülkeler üzerindeki 'dönüştürücü gücü' de oldukça azalmıştır. 2024'teki Avrupa Parlamentosu seçimleri, ardından Avusturya seçimlerinde de görüldüğü üzere popülizm ve aşırı sağın artan etkisi de AB'yi dönüştürmektedir. Kitapta AB'nin günümüzdeki dönüşüm sürecine yer verilerek bunun Türkiye-AB ilişkilerine muhtemel yansımaları da tartışılmaktadır. Ayrıca Türkiye ve AB'nin birbirinden bu kadar uzaklaştığı bir dönemde kültür ve sanatın ilişkileri yeniden canlandırmak, sanatçıların ve bu alanda faaliyet gösteren sivil toplumun taraflar arasında yeni köprüler kurmak açısından rolü ne olabilir sorusu da kitapta tartışılmaktadır.

Kitapta son bölümde bundan sonra AB ile ilişkilerin nasıl olabileceği tartışılırken huzur ve barış içinde yaşayan, beraber ortak projeler üretebilen bir Avrupa ve Türkiye'nin bölge ve dünya barışına çok önemli katkılarda bulunabileceği vurgulanmaktadır. Evrensel değerler temelinde bir araya gelerek farklı politika alanlarında işbirliği yapabilen bir AB ve Türkiye, dünyaya da farklı kültürler ve kimliklerin bir arada barış içinde, ortak sorunlara birlikte çözüm üreterek yaşayabileceğini gösterebilecektir. AB ile Türkiye'nin hikâyesinin geleceği, bu nedenlerle sadece kendileri açısından değil, bölge ve dünyanın huzur ve barışı için de çok önemlidir. Yaşanan tren kazalarına rağmen, geçmişlerinde olduğu gibi geleceklerinde de birbirlerini etkilemeye devam edecek olan Türkiye ve AB'nin 21. yy'da yeni umutlu ortak bir hikâyeye ihtiyaçları olduğu açıktır. Bu kitabın alana önemli katkılarından biri de Türkiye-AB ilişkilerinde bu yeni söylem ve hikâyenin nasıl yazılabileceği tartışmasını yeniden gündeme getirmesi olmuştur.

Yonca ÖZER*

* Prof Dr., Marmara Üniversitesi, Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, yoncaoz@armmara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1206-0126.

Kaynakça

İnalcık, Halil, *Osmanlı ve Avrupa: Osmanlı Devleti'nin Avrupa Tarihindeki Yeri*, İstanbul: Kronik Kitap Yay., 2017.

İnalcık, Halil, *Rönesans Avrupası: Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 13. Baskı, 2020.

Öner, Selcen, *Ne Seninle Ne Sensiz: Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Avrupa ile İlişkilerin Hikayesi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2024.